

Інформаційні технології електронного правосуддя у кримінальному судочинстві

Оксана Кавчак¹

Опубліковано	Секція	УДК
31.07.2023	Право	343.28

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10244482>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. На підставі комплексного системного аналізу чинного національного законодавства у статті розглядаються теоретико-правові питання щодо інформаційних технологій електронного правосуддя у кримінальному судочинстві. Методологічну основу дослідження склали метод матеріалістичної діалектики та системний підхід до вивчення електронних інформаційних технологій у кримінальному судочинстві з використанням сукупності загальнонаукових і приватно-наукових методів наукового пізнання. Вказано, що інформаційно-технологічний підхід, який покладено в основу дослідження застосування інформаційних технологій у кримінальному судочинстві базується на закономірностях руху електронної юридично значущої інформації. Розглянуто застосування відеоконференцзв'язку та інших інформаційно-комунікаційних технологій. Зазначено, що запровадження інформаційних і комунікаційних технологій у судочинстві обумовлено процесом цифровізації суспільства, направлено на забезпечення нових можливостей щодо доступу до судочинства, підвищення ефективності за рахунок скорочення часу розгляду проваджень і зниження фінансових витрат. У подальшому доцільно досліджувати вплив інформаційних технологій на процес доказування у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: електронна форма, взаємодія, кримінальне провадження, інформаційно-телекомунікаційна система, суд.

Information technologies of electronic justice in criminal proceedings

Abstract. The article deals with the theoretical and legal issues related to information technologies of electronic justice in criminal proceedings based on a comprehensive systematic analysis of current national legislation. The methodological basis of the study was the method of materialistic dialectics and a systematic approach to the study of electronic information technologies in criminal justice using a combination of general scientific and private scientific methods of scientific knowledge. The subject of the study is the laws related to the nature and features of electronic information, the formation of methods, means and techniques used in the course of detection, recording, research, verification, evaluation of electronic legally significant information at various stages of criminal proceedings. It is indicated that the information technology approach, which is the basis of the study of the use of information technologies in

---

¹ асистентка кафедри кримінального права та процесу кандидат юридичних наук, Національний університет «Львівська політехніка», Інститут права, психології та інноваційної освіти, <https://orcid.org/0009-0001-0564-3959>

criminal proceedings, is based on the laws of the movement of electronic legally significant information. The use of video conferencing and other information and communication technologies is considered. Electronic documents that are legally significant in content and admissible in form if they meet the following requirements: authenticity; authenticity; integrity; suitability for use; systematicity The transition from the written protocol form to the form of an electronic document should be carried out in stages, with the further deployment of information technologies that allow creating and accumulating analyzed information. It is noted that the introduction of information and communication technologies in the judiciary is due to the process of digitalization of society, aimed at providing new opportunities for access to the judiciary, increasing efficiency by reducing the time of proceedings and reducing financial costs. In the future, it is advisable to investigate the influence of information technologies on the process of proof.

Keywords: electronic form, interaction, criminal proceedings, information and telecommunication system, court.

Вступ

Постанова проблеми. В епоху цифрової трансформації правоохоронці шукають нові інформаційно-технологічні способи правозастосовчої діяльності, оптимізувати потенційні можливості правовідносин у світлі цифрових перетворень. Під впливом трансформації необхідно знаходити баланс між законним та обґрунтованим примусом особи та забезпеченням необхідних гарантій учасникам кримінального процесу прав на етапі досудового розслідування. Останнім часом вченими обговорюються питання щодо можливості відправлення судочинства у формі електронного правосуддя. Електронне правосуддя – новий феномен для процесуальних галузей права, що включає тактику судового провадження, інформаційні технології руху «електронної справи», доведення, доступу сторін до матеріалів та більш високий рівень взаємодії суду, учасників процесу, інших зацікавлених осіб. Сьогодні цей вид правосуддя ще принципово не змінює основних способів ведення судових процесів, має допоміжний характер і базується на чинному законодавстві.

Аналіз останніх досліджень. Суттєвий внесок у розробку проблеми зробили вчені: О. О. Берназюк, О. В. Бринцев, М. О. Гетманцев, Н. Ю. Голубєва, К. Б. Дрогозюк, О. В. Кібенко, С. А. Чванкін і інші вчені. Поява нових інформаційно-комунікаційних технологій у контексті цифрової трансформації передбачає науковий підхід до кримінально-процесуальної діяльності такими характеристиками, як якість, ефективність та результативність, що вимагає проведення теоретико-правових досліджень.

Метою статті є дослідження інформаційних технологій електронного правосуддя у кримінальному судочинстві.

Результати

Інформатизація судових систем шляхом упровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є одним із ефективних способів підвищення рівня доступності та якості правосуддя. Зазначене передбачено Законом України від 27 червня 2021 року № 1416-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [1, с. 392].

Цифрова трансформація суспільства призвела до створення цифрової екосистеми, в якій громадяни, бізнес, суб'єкти інформаційно-технологічних систем, органи державного управління взаємодіють у режимі багато каналності з використанням різних електронних інформаційних пристроїв, забезпечуючи необхідну зручність та швидкість прийняття рішень, реалізації прав і свобод. Відбувається поступове

перетворення класичної писемності в електронну форму подання інформації, що позначиться на закріпленні, відокремленні, дослідженні, перевірці та оцінці юридично значущої інформації та існуючої форми кримінального судочинства.

Звертаючись до позиції Ради Європи, яка відображена у Рекомендаціях з електронної демократії, електронне правосуддя є використанням інформаційно-комунікаційних технологій у судочинстві всіма зацікавленими сторонами з метою підвищення ефективності та якості державних послуг, що надаються фізичним та юридичним особам [2].

У цьому документі названо принципи та рекомендації щодо електронної демократії, на основі якої можна вести мову про вимоги до електронної форми відправлення правосуддя: підвищення якості, прозорості та прискорення судових процедур на основі використання електронних інформаційних технологій; надання фізичним та юридичним особам, органам державної влади дружнього інтерфейсу до законодавчої та юридичної інформації, яка індивідуально враховує їх права; створення інформаційних сайтів судів, які забезпечують розвиток системи онлайн судочинства; широке використання електронного обміну даними для ефективного функціонування юридичної системи; скорочення розриву між громадянами та судами шляхом поінформованості перших та інформатизації останніх; використання відеоконференцій з метою отримання додаткових можливостей для сторін, які беруть участь.

Основною перевагою електронного правосуддя для громадян є скорочення фінансових і тимчасових витрат на отримання судових послуг, які утворюються за рахунок виключення посередників під час надання. У самому спрощеному випадку при зверненні до суду особі достатньо мати адаптований електронний пристрій та доступ до інформаційно-комунікаційної мережі.

Для того, щоб можна було говорити про реальність такої технології для кримінального судочинства, необхідне законодавче закріплення можливості звернення за судовим захистом в електронній формі, обмін електронною юридично значущою інформацією між учасниками процесу, взаємодія судів різних рівнів усередині судової системи та з іншими державними органами в електронному вигляді, ведення справи в електронній формі, використання систем відеоконференцзв'язку тощо.

При реалізації Національної економічної стратегії на період до 2030 року щодо забезпечення існуючих умов для виникнення проривних і перспективних наскрізних цифрових платформ і технологій, та створення принципово нових, було визначено правові умови у сфері судочинства в частині: уніфікації правил подання позовних заяв, скарг, клопотань, інших документів у електронній формі; допустимість електронних доказів; дистанційної участі у судовому засіданні (Напрямок 2 «Верховенство права» розділу II «Стратегічний курс економічної політики до 2030 року») [3].

Як основні напрями інформатизації Верховного Суду, місцевих та апеляційних судів на середньострокову перспективу виділено забезпечення дистанційних способів провадження судової діяльності, включаючи «правосуддя онлайн»: дистанційне звернення до суду в електронному вигляді; дистанційне отримання інформації про судовий процес; дистанційна участь у судових засіданнях; дистанційний доступ до матеріалів судових справ, отримання судових актів та їх копій в електронному вигляді [4].

В даний час при збереженні можливості подання документів через Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС) створено доступ до технологій, що розглядаються, через Єдиний державний вебпортал електронних послуг (Портал Дія), як основного електронного вікна для звернення до судових органів [5].

За допомогою Єдиного порталу можна подавати документи, знайомитись з матеріалами справи та проходити авторизацію для участі в онлайн-засіданнях. Для

направлення документів до суду можуть бути використані система міжвідомчої електронної взаємодії. Через Єдиний портал можуть подаватися судові повідомлення за відсутності заперечень учасників процесу.

Документи, що направляються до суду, повинні підписуватися електронним підписом залежно від виду документа та системи, через яку він подається. Сьогодні у різних сферах дедалі активніше почали застосовуватися біометричні технології ідентифікації людини. Для електронного правосуддя це стає актуальним. У грудні 2017 року для дистанційної біометричної ідентифікації громадян запроваджено Національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства [6].

Система, що розглядається, призведе до подальшого вдосконалення технології електронного правосуддя, достовірності та допустимості, що надаються учасниками судочинства електронних доказів. Йдеться про новий напрям у науці криміналістиці методика електронного правосуддя щодо використання штучного інтелекту при його відправленні [7, с. 12].

На думку С. Щербака та А. Кожевнікової, функціонування електронної системи судочинства відіграє ключову роль у «поєднанні процесу та технологій» у симбіоз, де з одного боку, технології здатні значно покращити здійснення судочинства, а правосуддя, з іншого боку, є своєрідною платформою для високотехнологічних досягнень з метою їх практичного застосування. Електронні технології мають використовуватися у правосудді як інструмент вчинення процесуальних дій [8, с. 241].

В інформаційному середовищі щодо судового провадження із застосуванням інформаційних технологій приділятиметься увага питанням достовірності біометричної інформації за аналогією з існуючим порядком посвідчення особи учасника процесу. При формуванні запланованих масивів даних збір, верифікація має відбуватися в умовах надійного захисту персональних даних громадян на підставі вимог, встановлених законодавством. Названі способи ідентифікації можуть бути потрібні при дистанційній участі в судовому засіданні за допомогою технології відеоконференцз'язку.

Від часу поширення COVID-19 Вищою радою правосуддя було вжито заходів щодо забезпечення доступності правосуддя, безпеки здоров'я громадян в умовах пандемії [9]. Наприклад, рекомендовано: подавати процесуальні документи в електронному вигляді або у форматі електронного документа через електронні інтернет-приймальні судів; розглядати справи та матеріали невідкладного характеру, у тому числі про захист конституційних прав громадян на свободу та особисту недоторканність, охорону здоров'я та власності; за наявності технічної можливості з урахуванням думок учасників судочинства проводити судові засідання з використанням системи відеоконференцз'язку або системи веб-конференції.

Для участі у судовому засіданні за допомогою вебконференції учасники судочинства подають до суду заяву в електронному вигляді з додатком електронних документів, що засвідчують особу. Відеоконференцз'язок у кримінальному судочинстві – це заснований на нормативних положеннях кримінально-процесуального законодавства та нормах міжнародного права, інтерактивна взаємодія учасників кримінального процесу, в ході якого здійснюється безперервний та чіткий обмін аудіовізуальною інформацією, що має значення для кримінального провадження, у режимі реального часу за допомогою відокремленої комунікаційної мережі (розділ 3 «Підсистема відеоконференцз'язку» Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи [10]).

Згідно з Положенням про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи підстав для відмови у задоволенні клопотання про участь у засіданні в такий спосіб передбачено: відсутність у суду

технічної можливості для проведення засідання у такому форматі, розгляд справи у закритому судовому засіданні.

Біометрична ідентифікація особи учасника виконуватиметься залежно від виду інформаційної системи, яка використовується для підключення до веб-конференції. При застосуванні відеоконференцзв'язку учаснику судочинства необхідно територіально прибути туди, де є обладнання такого зв'язку. Для цього учасникам процесу надано право через особисті кабінети заздалегідь до дати судового засідання направити до суду відповідну заяву та документи, що підтверджують повноваження, пройти ідентифікацію та автентифікацію. Це передбачено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами [10].

У разі задоволення судом такої заяви учасник судового засідання отримає на електронну пошту посилання на підключення до віртуальної зали судового засідання. Після встановлення особи учасника судового процесу, перевірки його повноважень судом, дозволяється участь у судовому засіданні. Така технологія дозволить повноцінно брати участь у судових процесах особам з обмеженими можливостями, та, які перебувають на значній відстані від місця проведення засідання.

Відмінність технології відеоконференцзв'язку від веб-відеоконференцзв'язку полягає в тому, що інформація транслюється по локальному каналу зв'язку з обмеженим видом доступу, включеного до окремої підсистеми Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі та пристрою вводу-виводу в судах, в установах пенітенціарної системи.

Цей підхід обумовлений процесуальним статусом окремих учасників судочинства і розрахований на засуджених, які перебувають у місцях позбавлення волі, та обвинувачених. У кримінальному процесі встановлено додаткові дії та вимоги до інших осіб, що передбачає особисту присутність у суді. Що стосується веб-відеоконференцзв'язку то може бути створений за доступними для користувачів лініями зв'язку із зручного місця, в обмежених випадках, наприклад, для допиту свідка, експерта або фахівця, особи з обмеженими можливостями або неповнолітнього, свідка, який знаходиться на значній відстані від місця судового засідання, проведення інших слідчих і судових дій.

Щодо необхідності передачі сигналу локальними каналами зв'язку, то тут достатньо вироблення та використання єдиного захищеного протоколу передачі інформації, який застосовується у загальних місцевих судах у цивільному, господарському і адміністративному процесах.

Закон передбачає можливість дослідження доказів із використанням систем відеоконференцзв'язку судом в апеляційній інстанції. В окремих випадках технологія веб-конференцзв'язку може бути успішно використана у зазначених випадках.

Застосування інформаційних технологій передбачає відхід від принципу кримінального судочинства як безпосередність, закріпленого в Кримінальному процесуальному кодексі України [12]. Такий підхід може бути обґрунтований тим, що законодавець зробив від нього відступ, коли запровадив особливий порядок судового розгляду (ст. 106-1 «Інформаційно-телекомунікаційна система досудового розслідування» КПК України), можливість оголошення показань, застосування відеоконференцзв'язку.

Не всі докази у кримінальному провадженні може бути досліджено безпосередньо. Якщо докази не оспорується, то інформація, яка міститься, може бути оголошена без шкоди для законності, як основного принципу кримінального процесу.

На даному етапі розвитку кримінального судочинства рано говорити про повний перехід у суді другої інстанції на електронну форму розгляду матеріалів кримінального провадження та дослідження доказів дистанційним способом. Це об'єктивний процес і зупинити його неможливо, необхідно адаптувати існуючі норми кримінального процесуального закону та відкоригувати існуючий порядок доведення. Нерідко суду другої інстанції не вдається виявити судову помилку та до набрання вироком законної сили її локалізувати.

Для відновлення прав засуджених, потерпілих, соціальної справедливості та авторитету правосуддя у кримінальному процесі передбачено апеляційну стадію. У цій стадії, наявні у кримінальному провадженні електронні носії інформації, електронні документи, що містять відомості про хід процесуальної дії, яка передує судовому розгляду в першій інстанції, допоможуть судді уникнути суб'єктивного фактора, який притаманний усім паперовим носіям провадження, самому взяти участь в окремих подіях доведення злочину, винести правильне рішення.

Тут доречно звернутися до пропозицій деяких дослідників про допустимість електронної форми кримінального провадження – про доцільність передачі судді матеріалів кримінального провадження в електронній формі з метою перевірки законності, обґрунтованості та справедливості вироку чи іншого судового рішення, що вже набрало законної сили.

Кримінальне провадження є основним джерелом юридично значимої інформації. При дослідженні його матеріалів у судовому провадженні електронне кримінальне провадження представлятиме електронний документ зі складною внутрішньою будовою файлів, що зберігаються у відповідній підсистемі ЄСІТС.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» дає можливість, сертифікованим у встановленому законом порядку, програмно-апаратним засобам досліджувати та оцінювати документи у суді [13].

З розвитком інформаційного суспільства та відповідного простору, на перше місце виходить питання про переосмислення способів здійснення правової комунікації, відбувається «візуалізація права», вводиться в науковий обіг термін цифрова юриспруденція [14].

В. Кузнецов і М. Сийплові пишуть, що проблематика автоматизації прийняття судових рішень в сучасних умовах діджиталізації, реформування судової системи та пошуку нових ефективних засобів протидії корупції при здійсненні правосуддя в Україні, потребує нового осмислення і можливої рецепції для впровадження в правозастосовну діяльність [15, с. 154].

Текст обвинувального акту (висновку) може бути переданий обвинуваченому на електронному носії інформації після отримання письмової відмови від отримання машинописного тексту. Йдеться про спосіб передачі рішення, а не повноцінний розгляд справи в суді в електронній формі.

Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» передбачає рух матеріалів кримінального провадження в електронній формі [16]. Системи електронного документообігу увійшли до діяльності судової системи держави, визначено правила інформаційного обміну у державній інформаційній системі міжвідомчої електронної взаємодії.

Враховуючи той факт, що касаційне та наглядові провадження – це виняткові стадії кримінального процесу, можливо передбачити окремий порядок таких проваджень за

умови подання матеріалів кримінального провадження в електронній формі в одній із підсистем ЄСІТС та необхідності перевірки судових рішень, які набрали чинності.

Висновки

Технологія «електронного правосуддя» у кримінальному судочинстві стає реальністю. Чинне законодавство дозволяє здійснювати рух матеріалів кримінального провадження в електронній формі на різних стадіях кримінального судочинства. Участь осіб у судових засіданнях може бути забезпечена шляхом використання існуючих систем відеоконференцзв'язку та веб-відеоконференцзв'язку. У ході судових засідань здійснюється електронне документування; протоколи судових засідань може бути виготовлено у вигляді електронного документа.

Використання електронного документообігу дозволяє об'єктивно зафіксувати доказову інформацію, забезпечити матеріальну та процесуальну економію щодо провадження. Необхідне формування нової стратегії розслідування у зв'язку з тим, що досудове розслідування потребує змін з урахуванням інформаційно-технологічного розвитку суспільства, що відбувається у контексті цифрової трансформації всіх сфер соціально-економічного життя.

Список використаних джерел

1. Ковалів М. В. Інформаційне право України: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, О. Г. Ярема. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. - 416 с.
2. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). URL. https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/recommendation-committee-ministers-member-states-electronic-democracy-e-democracy_en
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021р. № 179. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
4. Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки: Наказ Державної судової адміністрації України від 14.06.2022 р. № 178. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text>
5. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 р. № 1137. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1073. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-%D0%BF#Text>
7. Kovaliv M., Yesimov S., Kravchuk S. Theoretical bases of legal regulation of artificial intelligence systems for identification in the context of the activities of executive authorities. Соціально-правові студії. 2020. Випуск 2 (8). С. 8-15.
8. Щербак С. В Кожевнікова А. В. Електронізація судочинства: сучасний стан та орієнтири розвитку електронного суду в Україні у світлі цивільного процесу. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 238-242.
9. Про надання уніфікованих рекомендацій для судів усіх інстанцій та юрисдикцій щодо безпечної роботи в умовах карантину: Рішення Вищої ради правосуддя від 01.04.2021р. № 763/0/15-21. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0763910-21#Text>

10. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021р. № 1845/0/15-21. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 р. № 3200-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4652-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4651-17/conv>
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»: Закон України від 17.06.2020 р. № 720-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/720-20>
14. Цифрове майбутнє української юриспруденції – міф чи реальність? Юридична газета online. 26 квітня 2021 р. URL. <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/cifrove-maybutne-ukrayinskoji-yurisprudenciyi--mif-chi-realnist.html>
15. Кузнецов В. В., Сийплові М. В. Новітні перспективи розвитку електронного судочинства при призначенні покарання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: право. 2022.Т. 2 (72). С. 149-155.
16. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 р. № 2137-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#Text>